

- голов. ред.) Ю.П. Аленін [та ін.]; МОН України; НУ ОЮА. – Одеса: Юрид. л-ра, 2014. – Вип. 73. – С. 143-146.
3. Завальнюк В.В. Методологічний апарат дослідження юридичної антропології // Актуальні проблеми держави і права: збірник наук. праць. Вип. 65 / НУ «ОЮА», редкол. С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін., відп. за вип. В.М. Дрьомін. – Одеса: Юрид. л-ра, 2012. – С. 45-53.
  4. Плєскач В.Н. Антропологічний метод дослідження сутності людини в юриспруденції // Ленинградский юридический журнал. – 2016. – № 2(44). – С. 28-35.
  5. Філософія права: Навчальний посібник / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін.; За заг. ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.

ШКАРНЕГА О. С.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
викладач кафедри загальнотеоретичної, конституційної та цивілістичної
юриспруденції Миколаївського інституту права, кандидат юридичних наук

ЩОДО ПРАВОВОГО СТАТУСУ КАПІТАНА СУДНА

Транспортна морська логістика безперечно має переваги серед інших способів перевезення вантажів, адже її прерогативою є перевезення морськими шляхами, який є найбільш підходящим для перевезення великогабаритних вантажів на далекі відстані. І це не дивно, адже при сьгоднішніх глобалізаційних процесах, морське судноплавство забезпечує безперервний рух товарів по всій планеті, а Україна як морська держава приймає активну участь у цих процесах. Таку активність вряд чи можна назвати позитивною, адже після розвалу морського флоту в пострадянський період, більш як 100 тисяч українських моряків змушені працювати на іноземних судах, яких фактично можна назвати трудовими емігрантами.

Особливе місце серед членів екіпажа судна займає капітан, який має широкі повноваження від управління судном до засвідчення факту народження дитини. Капітан судна має специфічний статус, а якщо опиратися на усталену класифікацію, він наділений спеціальним правовим статусом. Для якого характерно доповнення загального правового статусу та його минулість. Відповідно правовий статус капітана судна можна визначити як вид спеціального правового статусу, який обумовлюється родом його діяльності та включає в себе ряд спеціальних прав та обов'язків.

У Кодексі торговельного мореплавства України (далі – КТМУ), виділено окрему главу, яку присвячено капітану судна в якій знайшли своє відображення його права та обов'язки. В зв'язку із чим, у галузі

морського права склалася традиція щодо розподілення усіх функцій капітана судна та три групи: управління судном, представництво інтересів судновласника/власника вантажу та адміністративно-владні функції, які делеговані капітану державою прапора [1, с. 98].

Управлінські функції капітана включають в себе безпосереднє навігаційне управління судном, забезпечення безпеки плавання, запобігання забрудненню морського середовища, підтримання порядку на судні з правом накладання дисциплінарного стягнення та підтримання безпеки людей та вантажу. Розпорядження капітана підлягають безперечному виконанню серед усіх осіб будь-то члени екіпажу, або просто особами які знаходяться на судні (пасажери). Ці функції, відповідно до законодавства «покладаються» на капітана судна, тобто їх можна вважати його обов'язками, які становлять його виключну відповідальність.

Наступною є функція представництва інтересів судновласника та власника вантажу, що містить у собі загальні положення, які діють для інституту договірної представництва, а саме: можливість укладати угоди від імені принципала, претензійно-судові права та особлива діяльність, яка пов'язана із забезпеченням доказів для охорони прав судновласника або власника вантажу (морський протест капітана).

З наукової гочки зору цікавим правом із цієї категорії є останнє, яке передбачає подання капітаном судна заяви про морський протест безпосередньо нотаріусу після певної події. Законодавством не встановлено, яка саме повинна бути подія після якої виникає право капітана на морський протест, але виходячи із практики це форс-мажорні обставини, тобто такі що мають характер непереборної сили (урагани, шторми, зіткнення суден та ін.). Такий протест служить в першу чергу інтересам судновласника та встановлює презумпцію невинуватості, тобто при судовому розгляді (який може мати місце, адже буде спричинена шкода вантажу чи майну третіх осіб) такий акт перекладає тягар доказування на іншу сторону при виникненні спору, створюючи для судновласника вигідніше процесуальне становище [4, с. 142].

Адміністративно-владні функції, які делеговані державними органами включають в себе: повноваження щодо проведення дізнання на судні та засвідчення фактів укладання шлюбу, народження дитини, засвідчення заповіту та факту смерті. Саме ця група прав капітана судна є основою для закріпленого у ст. 53 КТМУ обов'язку, щодо громадянства капітана (відповідно до якої ним може бути тільки громадянин України), адже він діє від імені держави прапора судна, таким чином здійснюючи функції, які властиві лише її органам [5, с. 425]. Так, при укладенні шлюбу на судні капітан складає акт (на основі якого видається свідоцтво про шлюб) та робить запис у судовому журналі, таким чином погоджуючись із думкою О.В. Верейці, що виходячи із положень ст. 70 КТМУ реєстрацію шлюбу здійснює саме капітан судна [6, с. 2].

З нашої точки зору слід розширити усталену класифікацію шляхом добавлення до неї трудових функцій капітана судна, адже відповідно до ст. 66 КТМУ «капітан дає згоду на призначення члена суднового екіпажа на роботу» та може проводити іспит щодо професійної придатності такої особи; має право усувати від виконання службових обов'язків осіб суднового екіпажу; та має право застосовувати заходи заохочення шляхом оголошення вдячності, нагородження преміями.

Слід зазначити, що усі попередні функції так чи інакше пов'язані із нормальним перебігом морського судноплавства, тому виникає питання щодо функцій капітана судна за надзвичайних умов мореплавства. До функцій капітана судна за надзвичайних умов слід віднести: як права у разі небезпеки загибелі судна, у разі нестачі продовольства та у разі невідкладної потреби в грошах; так і уже перелічені обов'язки щодо управління судном у форс-мажорних обставинах (зіткнення суден, воєнна небезпека, піратські дії та ін.).

Отже, підсумовуючи вищевказане визначимо, що правовий статус капітана судна це вид спеціального правового статусу, який обумовлюється родом його діяльності та включає в себе ряд спеціальних прав та обов'язків. Функції капітана пропонуємо визначити як: управлінські, представницькі, адміністративні, трудові та надзвичайні.

Список використаної літератури:

1. Шемякин А.Н. Морское право: учеб. пособие / А.Н. Шемякин. – Х.: Одиссей, 2006. – 384 с.
2. Кодекс торговельного мореплавства України. – Х.: Одиссей, 2016. – 104 с.
3. Ільєва Н.В. Процесуальний порядок складання нотаріусом акта про морський протест / Н.В. Ільєва // Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики. – 2014. – № 10. – С. 140-143.
4. Давиденко Л.М. Особливості правового статусу капітана судна в міжнародному мореплаванні / Л.М. Давиденко // Актуальні проблеми держави і права. 2011. – № 60 – С. 425-429.
5. Верейці О.В. Реєстрація шлюбу громадянами України: можливі варіанти / О.В. Верейці // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2015. – № 5 – С. 1-5.